

บทความพิเศษ

รู้คุณ(ค่า)สันติสนทนา:
 วิทยาการสื่อสาร เงินตรา และ “มนตรา”

ชัยวัฒน์ สถาอานันท์¹

(Received: December 3, 2021; Revised: May 26, 2022; Accepted: June 7, 2022)

ความฝันของอิชิยาอ์

ในศาสนาอิสลามมีศาสดาหลายท่าน ชาวมุสลิมเชื่อเป็นพื้นฐานแห่งศรัทธาว่า ท่านสุดท้าย คือ ศาสดามูฮัมมัด (ซอล.) บรรดาศาสดามากหลายนั้นที่มีชื่อปรากฏในพระคัมภีร์อัลกุรอาน มี 25 ท่าน และยังแบ่งศาสดาออกเป็นสองพวก คือ พวกแรกได้รับคัมภีร์จากพระองค์อัลเลาะห์ นอกจากศาสดามูฮัมมัดแล้ว คือ นบีดาวูด นบีมูซา และนบียีซา (ขอความสันติสุขจงมีแด่ท่าน) (ในพระคัมภีร์ไบเบิลเรียกท่านเหล่านี้ว่า ศาสดาดาวิด โมเสส และเยซู ตามลำดับ) อีกพวกหนึ่งพระเป็นเจ้าให้มาตักเตือนชาวโลกให้มีชีวิตในหนทางธรรม แต่มิได้มีพระคัมภีร์มาประกาศด้วย ศาสดาในกลุ่มหลังนี้บางท่านมีบทบาทสำคัญในการพยากรณ์เหตุการณ์อนาคต ชาวมุสลิมบางกลุ่มเชื่อว่าศาสดาอิชิยาอ์ **إِشْيَعِي** (Ishiya) เป็นผู้หนึ่งที่พระเป็นเจ้าอนุญาตให้เห็นและพยากรณ์เหตุการณ์อนาคต ท่านกล่าวถึงการปรากฏของศาสดาอีซา (พระเยซู) และศาสดามูฮัมมัด ไว้ล่วงหน้า

¹ ศาสตราจารย์ ดร. คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ และ ผู้อำนวยการศูนย์ข่าวสารสันติภาพ คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ บทความนี้ปรับปรุงจาก ปาฐกถาข้อเดียวกันนี้ของข้าพเจ้าในงานเสวนาสาธารณะเรื่อง การสื่อสารกับสันติภาพชายแดนใต้ โอกาส พื้นที่ใหม่ และสิ่งท้าทาย คณะวิทยาการสื่อสาร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี 4 ธันวาคม 2558 E-mail: chaiwatpong@yahoo.com

นบิอิชญาอ์ท่านนี้คือ ศาสดา Isaiah ในศาสนาคริสต์ ศาสดา Isaiah หรือ อิชยาห์ กล่าวถึงโลกอนาคตไว้หลายบทตอน แต่ที่กลายเป็นแรงบันดาลใจให้ผู้คนและสถาบันมากมายในโลกปรากฏอยู่ในพระคัมภีร์ไบเบิล (อิชยาห์ 11: 6-9) เป็นภาพของโลกอนาคตที่

“สุนัขป่าจะอยู่กับลูกแกะ และเสือดาวจะนอนอยู่กับลูกแพะ
ลูกโคกับสิงห์หนุ่มจะหากินอยู่ด้วยกัน และเด็กเล็ก ๆ จะนำมันไป
แม่โคกับหมีจะกินด้วยกัน ลูกของมันก็จะนอนอยู่ด้วยกัน
และสิ่งที่จะกินฟางเหมือนวัวผู้ และทารกกินนมจะเล่นอยู่ที่ปากรูงูเห่า
และเด็กที่หย่านมจะเอามือวางบนรังของงูที่บทาง
สัตว์เหล่านั้นจะไม่ทำให้เจ็บหรือจะทำลาย ทั้งเขาศักดิ์สิทธิ์ของเรา
เพราะว่าแผ่นดินโลกจะเต็มไปด้วยความรู้เรื่องพระเจ้า
ดั่งน้ำปกคลุมทะเลอยู่นั้น”²

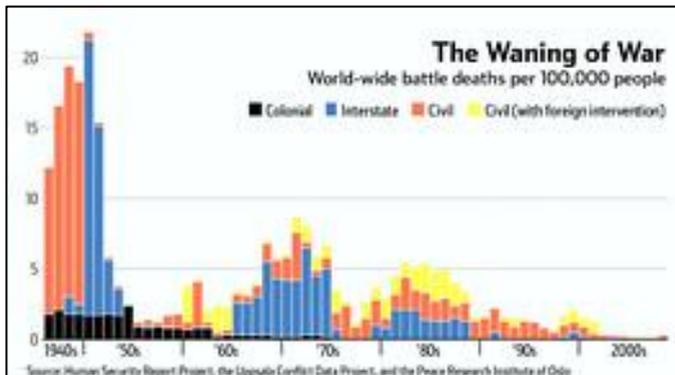
ในคริสต์ศตวรรษที่ 20 ความฝันของอิชญาอ์ดูเหมือนจะปรากฏรูปร่างเป็นจริงขึ้นผ่านความคิดของนักปรัชญาคนสำคัญยิ่งแห่งศตวรรษที่ 19 คือ อิมมานูเอล ค้านท์ ซึ่งเห็นว่าสันติภาพถาวรจะเป็นไปได้ก็ในสภาพที่มีรัฐปกครองด้วยระบอบสาธารณรัฐ และสาธารณรัฐเหล่านี้มารวมตัวกันในรูปสมาพันธ์ที่กำลังอยู่ด้วยกฎหมายระหว่างประเทศอันเป็นสากล ค้านท์เห็นว่าด้วยวิธีนี้เท่านั้นที่สงครามระหว่างรัฐจะยุติลง กล่าวได้ว่างานเขียนตอนปลายคริสต์ศตวรรษที่ 18 ขึ้นนี้ (1795) ให้กำเนิดนวัตกรรมสันติภาพที่สำคัญยิ่งต่อโลกในศตวรรษที่ 20 เช่น ข้อเสนอ 14 ข้อของประธานาธิบดี Woodrow Wilson (1918) ซึ่งต่อมากลายเป็นพื้นฐานของการเจรจาสันติภาพหลังสงครามโลกครั้งที่ 1 (1914-1918) และส่งผลต่อกำเนิดองค์การสันนิบาตชาติ (League of Nations) เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1 สิ้นสุดลง แต่เมื่อสันนิบาตชาติล้มเหลวเพราะไม่อาจกันไม่ให้โลกร่วงลงสู่หุลุมมหาภัยแห่งสงครามโลกครั้งที่ 2

---

² พระคริสตธรรมคัมภีร์ (กรุงเทพฯ: สมาคมพระคริสตธรรมไทย, 1998), น. 966

จึงเกิดองค์การสหประชาชาติ United Nations ขึ้นหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ตลอดจนปฏิญญาสิทธิมนุษยชนสากลในปี 1948 ด้วย³

ที่ข้าพเจ้าสงสัยคือ ในห้วงเวลาสามทศวรรษจากสงครามโลกครั้งที่ 1 ถึงครั้งที่ 2 จนเกิดองค์การโลกทั้งสองและปฏิญญาสิทธิมนุษยชนสากลนั้นเกิด “สันติสนทนา” ขึ้นมากน้อยเท่าใดจึงเกิด “สันติภาพ” ขึ้นในโลก? หมายความว่า กว่าที่สันนิบาตชาติหรือองค์การสหประชาชาติจะถือกำเนิด คงผ่านสันติสนทนาในระดับต่าง ๆ นับครั้งแทบไม่ถ้วน อันที่จริงสันติสนทนาให้กำเนิดทั้งองค์การระหว่างประเทศ (เช่น องค์การสหประชาชาติ) ระเบียบปฏิบัติระหว่างประเทศ (เช่น กระบวนการจัดการผ่านองค์การอนามัยโลกในกรณีที่เกิดโรคระบาด) ตลอดจนปทัสถานสากล (เช่น การเคารพสิทธิมนุษยชนในฐานะเกณฑ์ทางศีลธรรมนานาชาติ) จนทำให้จำนวนสงครามระหว่างประเทศลดลงอย่างน่าประหลาด⁴ (ดังภาพที่ 1)

ภาพที่ 1 จำนวนสงครามทั่วโลกมีแนวโน้มลดลง

³ Steven B. Smith, *Political Philosophy* (New Haven and London: Yale University Press, 2012), pp. 246-247.

⁴ Tara Cooper, Sebastian Merz and Mila Shah, “A More Violent world? Global Trends in Organized Violence,” in Beatrix Austin, Martina Fisher, Hans J. Glessmann (eds.) *Advancing Conflict Transformation: The Berghof Handbook II* (Opladen & Farmington Hills, MI: Barbara Budrich Publishers, 2011), p. 24.

ถ้าที่กล่าวข้างต้นพอสมควรก็อาจสรุปได้ว่า สิ่งที่เราเรียกว่า “สันติสนทนา” (Peace Talk) ให้กำเนิดคุณค่าสากลที่กลายเป็นสถาบันและปฏิบัติการนานาชาติมากมาย แต่สันติสนทนาสร้างปฎิหาริย์เช่นนี้ได้อย่างไร? การพยายามตอบคำถามนี้คงทำได้หลายวิธี วิธีหนึ่งคือเปลี่ยนคำถามเป็น จะเข้าใจว่า “การสนทนา” (Talk) กลายเป็น “สันติสนทนา” (Peace Talk) ได้อย่างไร? ข้าพเจ้าอยากทดลองตอบว่า การสนทนากลายเป็นสันติสนทนาได้ก็ด้วยกระบวนการที่ไม่ต่างอะไรจากที่กระต๊ากกลายเป็นเงินตราทองคำกับโลกดั่งต้องมนตร์ซึ่งได้เกิดขึ้นมานานหลายศตวรรษ ข้าพเจ้าจะเริ่มต้นปฐกถานี้จากการทำความเข้าใจสันติสนทนาที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จากนั้นจะได้อภิปรายปัญหาทฤษฎี (Ontology) ของการเปลี่ยนกระต๊ากให้กลายเป็นเงินตราในฐานะแบบวิธีที่การสนทนากลายเป็นสันติสนทนา และสุดท้ายจะพิจารณาบทบาทของวิทยาการสื่อสารในการสนับสนุนสร้างความเข้มแข็งให้สันติสนทนาเพื่อแสวงหาทางออกจากกับดักแห่งความรุนแรงเช่นที่กำลังเป็นอยู่ทั่วไปรวมทั้งในจังหวัดชายแดนภาคใต้

สันติสนทนา (Peace Talk)

งานศึกษาของนักวิจัยสันติภาพชาวฟิลิปปินส์ชิ้นหนึ่งพยายามวิเคราะห์ว่า เหตุใดกระบวนการสันติภาพจึงล้มเหลวในกรณีความขัดแย้งระหว่างรัฐบาลฟิลิปปินส์กับขบวนการมุสลิมในมินดาเนา นักวิจัยศึกษาโดยเปรียบเทียบช่วงเวลา 4 รัฐบาล คือ รัฐบาลของนางอควิโน พลเอก รามอส นายเอสตราดา และนางอะโรโย โดยอาศัยปัจจัยภายใน คือ เจตน์จำนงทางการเมือง นโยบายรัฐ สันติสนทนา การดำเนินโครงการต่าง ๆ ของรัฐ และการเจรจาสันติภาพ ผนวกกับปัจจัยภายนอก คือ ความช่วยเหลือจากต่างประเทศและการที่ต่างประเทศเป็นตัวกลางในกระบวนการสันติภาพ เขาพบว่า ในกรณีที่กระบวนการสันติภาพ

ประสบความสำเร็จนั้น ปัจจัยภายในที่สำคัญยิ่งคือ ความเข้มแข็งของสันติสนทนา⁵

ในงานศึกษาวิจัยเล่มล่าสุดเรื่อง “การเจรจาเพื่อสันติภาพในอาเจห์ กล่าวถึง “การพูดคุยและการเจรจาทางสันติภาพ” ว่าเป็นวิธีการที่รัฐบาลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ใช้จัดการความขัดแย้งที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยมากขึ้นดังกรณีของ อาเจห์ มินดาเนา และจังหวัดชายแดนภาคใต้ของไทย⁶ ขณะเดียวกันก็เห็นว่า ในที่สุดการพูดคุยจะไม่สามารถแก้ความขัดแย้งได้ในระยะยาว เพราะการพูดคุยไม่มีระยะเวลาแน่ชัด และเป้าหมายของการพูดคุย คือ การสร้างความมั่นใจและความไว้วางใจอันเป็นเงื่อนไขเบื้องต้นของการแก้ปัญหาความขัดแย้งชนิดนี้⁷ เมื่อคณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนในนำเสนอเอกสารเชิงนโยบายเพื่อผลักดันกระบวนการสันติภาพในพื้นที่ภาคใต้ ที่ได้กล่าวถึงความสำเร็จหรือคุณประโยชน์ 7 ประการ ตลอดจนข้อบกพร่อง 9 ประเด็นของกระบวนการสันติภาพที่ผ่านมา ตลอดจนให้ข้อพิจารณาอุปสรรค 7 อย่างของกระบวนการสันติภาพ และข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย แต่ก็ได้ให้ความสำคัญเท่าใดนักกับ “สันติสนทนา” แม้จะดูสนใจกับการขยาย “พื้นที่ของบทสนทนา” และ “อนาคตของการพูดคุยสันติภาพที่กัวลาลัมเปอร์” แต่ในกรณีแรกก็เป็นการชี้ว่ามีการพูดคุยกันในประเด็นใดได้บ้าง และในกรณีหลังก็ให้ความสำคัญกับโลกและขั้นตอนในการพูดคุยยิ่งกว่าอื่น⁸ ที่น่าสนใจคือคำว่า Peace Talk หรือสันติสนทนาไม่ปรากฏอยู่ในตำราด้านกระบวนการสันติภาพเล่มสำคัญ เป็นไปได้ว่า “สันติสนทนา” ถูกแนวคิดระดับที่กว้างกว่าอย่าง

⁵ Travis Ryan J. Delos Reyes, “Why Peace Talk Failed? Political Negotiations between the Philippine Government and the Moro Rebels,” *Thammasat Review* Vol. 18 No.1 (Special Issue 2), 2015, pp. 42-62 ข้าพเจ้าคิดว่า ข้อบทความของผู้เขียนมีปัญหาคำสำคัญ คือ สับสนระหว่างกระบวนการสันติภาพ (Peace Process) กับสันติสนทนา (Peace Talk)

⁶ ชนิทรทิรา ณ ถลาง, *โอกาสและความท้าทายในการเจรจาเพื่อสันติภาพในอาเจห์ : บทเรียนสำหรับจังหวัดชายแดนภาคใต้ของประเทศไทย* (กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2558), น.4

⁷ เติ้งอว้าง, น.6

⁸ คณะทำงานสร้างพื้นที่สันติภาพจากคนใน, *เราจะทำให้กระบวนการสันติภาพเดินหน้าต่อไปได้อย่างไร* (กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้าฯ, 2557)

“กระบวนการสันติภาพ” (Peace Process) ครอบงำหรือไม่ก็ถูกแนวคิดที่ซับซ้อนกว่าอย่าง “สานเสวนา” (Dialogue) บังเอาไว้⁹

ขณะเดียวกัน โนอาห์ ซาลาเม่ “นักเคลื่อนไหวสันติภาพชาวปาเลสไตน์ และผู้เชี่ยวชาญการแก้ไขความขัดแย้ง การแปลงเปลี่ยนความขัดแย้งและการไม่ใช้ความรุนแรง มีประสบการณ์ในการปฏิบัติงานเกี่ยวกับการสนทนาของผู้คนในความขัดแย้งถึงยี่สิบปี”¹⁰ เล่าว่า ชาวปาเลสไตน์ไม่สนใจกระบวนการสันติภาพเพราะต้องอยู่กับเรื่องนี้มาตั้งแต่ปี ค.ศ.1948 กระทั่งพวกเขาบอกว่า “ขอเถอะเราไม่อยากฟังเรื่องนี้ มันน่าเบื่อ”¹¹ ซาลาเม่เห็นว่า การประชุม (พูดคุยสันติภาพหรือสันติสนทนา?) ที่เป็นมักเป็นไปเพื่อให้ “กระบวนการสันติภาพยืดเยื้อออกไป” เท่านั้น ด้วยเหตุนี้เขาจึงสรุปว่า “ผมไม่ต้องการกระบวนการสันติภาพ ถ้าคุณต้องการมัน ถ้าคุณต้องการกระบวนการสันติภาพ คุณก็จะมีชีวิตเหมือนพวกเรา นั่นคือ 60 ปีผ่านไปแต่ก็ยังต้องพูดคุยกันเรื่องกระบวนการสันติภาพกันต่อ”¹² ข้าพเจ้าคิดว่า เขาคงไม่ได้หมายความว่าไม่ต้องมีการพูดคุยกัน แต่การพูดคุยกระบวนการสันติภาพที่ยาวนานถึงหกทศวรรษคงไม่ใช่สิ่งที่เขาพึงปรารถนา และกล่าวให้ถึงที่สุดสำหรับเขา การพูดคุยเรื่องกระบวนการสันติภาพไม่ใช่สันติภาพ

เมื่อพิจารณาสันติสนทนาจากแง่มุมของวิชาการด้านการสื่อสาร โดยเฉพาะในแง่สื่อสันติภาพ ภาพที่เห็นได้ชัดที่สุดน่าจะเป็นงานศึกษาที่เกี่ยวข้องกับ สันติวารสารศาสตร์ (Peace Journalism) ข้าพเจ้าคิดว่า ในแง่หนึ่งงานสื่อสันติภาพเหล่านี้มุ่งแก้ไขปัญหาคู่ตรงข้ามของตนคือ วารสารศาสตร์การสงคราม (War Journalism) สร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ สันติวารสารศาสตร์จึงมักมุ่งทำงาน 5 ด้าน คือ

---

⁹ Austin et al., *Advancing Conflict Transformation*.

¹⁰ ศรีสภพ จิตรภิรมย์ศรี, อภิษฎา โออินทร์ และ รอมฎอน ปันจอร์ (บรรณาธิการ), *บทเรียนสันติภาพ เรียนรู้กระบวนการสันติภาพในประสบการณ์ความขัดแย้งร่วมสมัย* (ปัตตานี: โครงการจัดพิมพ์ดีพบุ๊กส์ (deepbooks) ศูนย์เฝ้าระวังสถานการณ์ภาคใต้ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี, 2557), น.203

¹¹ เพิ่งอ้าง, น.141

¹² เพิ่งอ้าง, น.142

ด้านแรก เมื่อวารสารศาสตร์การสงครามมุ่งทำให้ฝ่ายศัตรูเป็นสัตว์ร้าย หรือภูติผีปีศาจ (Demonize the Enemy) สันติวารสารศาสตร์ก็มีหน้าที่ตั้งข้อสงสัยกับภาพและสีสรรของ “ศัตรู” ที่ถูกสร้างขึ้น อีกทั้งยังต้องหาวิธีการต่าง ๆ คืนสภาพความเป็นมนุษย์ให้กับศัตรูในสงครามหรือความขัดแย้งที่ถึงตาย (Rehumanize the Enemy)

ด้านที่สอง ไม่ใช่ว่าวารสารศาสตร์การสงครามจะไม่พูดถึงเหยื่อของความรุนแรง แต่สันติวารสารศาสตร์ต้องตั้งคำถามว่า วิธีพูดถึงเหยื่อของความรุนแรงนั้นเป็นเช่นไร สำหรับวารสารศาสตร์การสงคราม เหยื่อความรุนแรงเป็นหลักฐานหรือเป็นพยานบุคคลที่ถูกทำให้กลายเป็นวัตถุพยานแห่งความป่าเถื่อนโหดร้ายของอีกฝ่ายหนึ่ง สันติวารสารศาสตร์มีหน้าที่ต้องปลดปล่อยเหยื่อความรุนแรงจากการ “ถูกใช้” (Patronize) เช่นนี้ ด้วยการคืนความเป็นมนุษย์ที่มีอัตตาณัติ (Autonomy) ให้กับเขา¹³

ด้านที่สาม วารสารศาสตร์การสงครามอาศัยกรอบคิดสงครามที่แบ่งโลกระหว่างคู่ขัดแย้งชัดเจนจนบดบังเหตุปัจจัยในเชิงโครงสร้างไปแทบหมดสิ้น สันติวารสารศาสตร์จึงมีภาระหน้าที่ต้องคืน “ความจริง” ทางสังคมให้กับความขัดแย้งที่ถึงตาย “ความจริง” ที่ว่าเป็นสามัญสำนึกสังคมศาสตร์คือ ไม่มี ความขัดแย้งใดถือกำเนิดขึ้นในสุญญากาศนอกบริบททางสังคม และบ่อยครั้ง ความขัดแย้งที่ปรากฏเป็นอาการ (Symptom) ของปัญหาที่ลึกซึ้งกว่า ซึ่งมักฝังรากซ่อนเร้นอยู่ในโครงสร้างสังคมที่ไม่เป็นธรรม ในแง่นี้สันติวารสารศาสตร์ก็ไม่ต่างอะไรจากวารสารศาสตร์มีอาชีพที่พยายามทำหน้าที่เปิดโปงให้เห็นเหตุปัจจัยแห่งความรุนแรงที่มักผูกโยงกันเป็นโครงสร้างแห่งความไม่ยุติธรรมที่หลบซ่อนอยู่ในหลืบมุมต่าง ๆ ในสังคม

ด้านที่สี่ วารสารศาสตร์การสงครามเป็นวารสารศาสตร์ที่ “ลืมหูลืมตา” ไปคือหลงคิดไปว่ากำลังทำงานประชาสัมพันธ์ให้กับคู่ขัดแย้งที่ถึงตายฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง และด้วยเหตุนี้งานสื่อที่เกิดขึ้นจึงทำการให้ความชอบธรรมกับ “ความจริง”

¹³ Cornelius Castoriadis, *Philosophy, Politics, Autonomy: Essays in Political Philosophy* (Oxford: Oxford University Press, 1991)

ด้านเดียวเช่นอิง “ความจริงทางการ” โดย “ลิม” ไปว่าฝ่ายรัฐคือคู่ขัดแย้งฝ่ายหนึ่ง หรือ “ความจริงฝ่ายต่อต้าน” โดย “ลิม” ไปว่าเขาก็เป็นคู่ขัดแย้งอีกฝ่ายหนึ่ง สันติวารสารศาสตร์จึงมีหน้าที่ตั้งข้อสงสัยกับข้อมูลข่าวสาร “ทางการ” (Official) ไม่ว่าจะป็นข่าวสาร “ทางการ” ของคู่ขัดแย้งที่กำลังสู้รบกันอยู่ฝ่ายไหน

ด้านที่ห้า วารสารศาสตร์การสงครามใส่ใจกับความรุนแรงและภาพปรากฏของความรุนแรงจนกระทั่งบางครั้งมองไม่เห็นสิ่งอื่น ๆ สันติวารสารศาสตร์มีหน้าที่ด้านความมีขอบออดอ้ออิงเช่นนั้น ด้วยการทํางานเพื่อชี้ให้เห็นช่องทางสร้างสรรค์และความริเริ่มเพื่อสันติภาพที่บ่อยครั้งถูกบดบังด้วยเสียงกัมปนาทและภาพจัดจําของความรุนแรง

แม้วิชาการด้านสันติวารสารศาสตร์จะช่วยให้เห็นได้ชัดขึ้นว่า หน้าที่ในการทํางานเพื่อสันติภาพของสื่อ (มวลชนและเอกชน) คืออะไรต้องทํายังไร แต่ทั้งข้อสังเกตของโนอาห์ ซาลาเม่ และภาพบางส่วนของภูมิทัศน์วิชาการเรื่องนี้ข้างต้นทำให้ข้าพเจ้าสงสัยว่า การสนทนากลายเป็นสันติสนทนาได้อย่างไร? เพียงเพราะการสนทนาบังเกิดขึ้นในบริบทความขัดแย้งที่ถึงตายระหว่างคู่ขัดแย้งนั่นเองไม่ว่าจะเป็นกรณีตอนใต้ของฟิลิปปินส์ ตอนเหนือของอินโดนีเซียหรือใต้สุดประเทศไทยก็จะถือว่าเป็น “สันติสนทนา” ได้แล้วหรือ? หรือทั้งคู่สนทนา (Conflict Parties), บริบท (Contexts) และการหน้าที่ (Functions) ของการสนทนานั้น ๆ เป็นเงื่อนไขที่จําเป็น (Necessary Conditions) แต่ยังไม่ใช่เงื่อนไขที่เพียงพอ (Sufficient Conditions) ที่จะทําให้การสนทนาธรรมดา กลายเป็นสันติสนทนาได้? บางทีวิธีหนึ่งที่จะตอบปัญหานี้ คือ พยายามคิดว่าสันติสนทนาเหมือนอะไร?

เงินตรา

นักปรัชญาอังกฤษเรื่องนามชื่อ John Searle เขียนหนังสือเล่มสำคัญที่เขาระบุว่า มุ่งอธิบายธรรมชาติพื้นฐาน (Fundamental Nature) และแบบวิถีการดำรงอยู่ (Mode of Existence) ของความเป็นจริงทางสถาบันสังคมของมนุษย์ เขาตั้งคำถามว่าแบบวิถีการดำรงอยู่ของสถาบันสังคมของมนุษย์

อย่างเช่น รัฐชาติ บริษัท งานเลี้ยง กีฬาฟุตบอล และเงินตราคืออะไร? งานของเขาเป็นการมุ่งอธิบายบทบาทของภาษาในการสร้าง สถาปนา และธำรงรักษา “ความเป็นจริงทางสังคม” เหล่านี้¹⁴

ควรเข้าใจแต่ต้นว่า Searle เขียนงานของเขาใต้กรอบคำถามทางปรัชญาที่สำคัญ คือ ในโลกที่มีแต่ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ธรรมชาติอย่างวิชาฟิสิกส์และเคมีเช่นที่ดำรงอยู่ในจักรวาลที่มีแต่สภาวะกายภาพเป็นพลังแล่นอยู่ทั่วไปเช่นนี้ จะมีสิ่งที่เรียกว่า สำนึก การรับรู้ เจตน์จำนง ภาษา จริยศาสตร์ หรือพันธกิจทางการเมืองได้อย่างไร ที่น่าสนใจคือ Searle ปฏิเสธแนวคิดที่เห็นว่าโลกที่แวดล้อมมนุษย์อยู่มีทั้งโลกทางวัตถุ โลกทางจิต และโลกทางวัฒนธรรม เพราะเขาเชื่อว่า โลกที่ดำรงอยู่มีเพียงโลกเดียว และอธิบายโลกและชีวิตทางสังคมของมนุษย์ดังกล่าวได้ด้วยหลักการเดียว หลักการที่ว่านี้ประกอบด้วย 4 องค์ประกอบ คือ¹⁵

1. Recognized Status Function มนุษย์มีความสามารถกำหนดหน้าที่ให้วัตถุและผู้คนทำการบางอย่างได้ เช่น สามารถกำหนดให้กระดาษกลายเป็นเงิน หรือเป็นประกาศนียบัตรหรือปริญญาบัตร หรือบัตรโดยสารเครื่องบินทำให้ผู้โดยสารขึ้นเครื่องบินได้ ที่ทำเช่นนี้ได้เพราะมีการยอมรับสถานะหน้าที่ในการทำงานร่วมกันว่า เงินตรา ปริญญา และบัตรโดยสารเครื่องบินมีหน้าที่อย่างหนึ่ง กล่าวคือ กระดาษที่กลายเป็นเงินตราใช้ซื้อของได้ ปริญญาบัตรจากสถาบันอุดมศึกษาใช้สมัครงานได้ หรือบัตรโดยสารเครื่องบินทำให้ผู้โดยสารขึ้นเครื่องบินไปนั่งในเก้าอี้ที่กำหนดไว้ได้เพื่อเดินทางไปสู่จุดหมายได้ หรือการกำหนดให้คนในชุมชนกลายเป็นอิหม่าม อาจารย์ในคณะวิชากลายเป็นคณบดี คนสวมเครื่องแบบสีกากีกลายเป็นตำรวจจราจร หรือทหารบกกลายเป็นนายกรัฐมนตรี

2. แต่ที่กำหนดให้อะไรบางอย่างทำงานได้ก็เพราะมีหน้าที่บางอย่าง และที่สิ่งนั้นทำหน้าที่ดังกล่าวได้ (เช่น เงินตราใช้ซื้อข้าวของได้ หรือตำรวจ

¹⁴ John R. Searle, *Making the Social World: The Structure of Human Civilization* (Oxford and New York: Oxford University Press, 2010), p. IX

¹⁵ *Ibid.*, pp. 7-9.

จรรยาภักกับการเดินทางบนถนนได้) เพราะมี Collective Intentionality หรือเจตน์จำนงตระหนักรู้ร่วมกัน แต่เจตน์จำนงตระหนักรู้ร่วมกันนี้อาจไม่ใช่การเห็นพ้องต้องด้วย (Recognition is not Approval.) เช่น การตระหนักว่ารัฐบาลที่ถือกำเนิดจากคสช. มีอำนาจอยู่ในปัจจุบันไม่ได้หมายความว่า เห็นพ้องต้องด้วยกับอำนาจซึ่งเริ่มต้นมาจากการยึดอำนาจของคสช. คนอเมริกันตระหนักว่า บารัก โอบามา หรือโอดินด์ ทรัมป์ หรือโจ ไบเดน เป็นประธานาธิบดี แต่หลายคนก็ไม่ได้เห็นด้วยหรือเห็นพ้องกับนโยบายของท่านเหล่านี้ ที่สำคัญคือเพราะ Collective Intentionality นี้เองที่ทำให้กระดาศสีแดงใบหนึ่งกลายเป็นธนบัตรร้อยบาท หรือกระดาศสีม่วงกลายเป็นธนบัตรห้าร้อยบาทขึ้นมาได้ในสังคมไทย กล่าวอีกอย่างหนึ่งที่กระดาศใบหนึ่งทำหน้าที่เป็นปริญญาบัตรหรือเงินตราได้ เพราะมีคนเรามีเจตน์จำนงตระหนักรู้ร่วมกันว่า สิ่งที่อยู่ในมือคนที่ถือกระดาศใบนี้ เป็นปริญญาบัตร หรือ ธนบัตร ไม่ใช่กระดาศธรรมดา

3. Deontic Power¹⁶ คำอธิบายว่า ทำไมหน้าที่ตามสถานะ (Status Function) สำคัญก็เพราะในหน้าที่ตามสถานะนั้นมีอำนาจชนิดหนึ่งอยู่ซึ่งหมายถึง สิทธิ หน้าที่ พันธะ สิทธิอำนาจ อำนาจนี้ทำให้ธนบัตรกลายเป็นกระดาศที่ใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย หรือทำให้มหาวิทยาลัยสามารถประกาศนียบริญาได้ ด้วยเหตุนี้กระดาศซึ่งเขียนคำว่า “ร้อยบาท” ไร้เฉย ๆ ไม่สามารถใช้ชำระหนี้ได้ และไม่มีอำนาจเทียบเท่าธนบัตรใบละยี่สิบบาท หรือตึกแถวซึ่งติดป้ายว่าเป็นโรงพยาบาลก็ไม่สามารถออกใบรับรองสุขภาพให้ได้ (แม้อาจจะมีคนที่รักษาโรคได้อาศัยอยู่) Authorization of Deontic Power นี้มีทั้งนัยยะทางบวก (เช่น ธนบัตรใช้ชำระหนี้ได้ตามกฎหมาย หรือบัตรรถไฟฟ้าสำหรับคนแก่ซึ่งคนที่อายุเกิน 60 ปีใช้ได้ถ้าลงทะเบียน) และทางลบ คือ คนอายุ 60 ปีขึ้นไปลงทะเบียนได้และใช้บัตรรถไฟฟ้าสำหรับผู้สูงอายุได้ แต่ลงทะเบียนเป็นบัตรนักเรียนไม่ได้ เป็นต้น ปริญญาบัตรจากมหาวิทยาลัยก็ใช้สมัครงานได้ แต่ปริญญารัฐศาสตรบัณฑิตก็ใช้สมัครเป็นแพทย์ที่โรงพยาบาลในเมืองไม่ได้ แต่สมัครงานที่กระทรวงมหาดไทยเป็นปลัดอำเภอได้ อำนาจที่แฝงอยู่ใน

---

¹⁶ ในวิชาปรัชญาบางทีแปลคำ Deontic ว่า ภาวะบริพัทธ์ เช่น Deontic Modality แปลว่า “ทัศนภาวะบริพัทธ์”

ใบปริญญาที่ออกโดยสถาบันที่ได้รับการยอมรับ กำหนดให้กระดาษใบนั้น กลายเป็นกระดาษที่มีอำนาจกำหนดสิทธิบางอย่างให้แก่เจ้าของกระดาษใบนั้น

4. Desire Independent Reasons for Action เพราะหน้าที่ตาม สถานะมีสิทธิอำนาจแฝงอยู่ จึงเป็นเสมือนกาวที่ผูกโยงอารยธรรมของมนุษย์ เข้าไว้ด้วยกันได้ เมื่อยอมรับ Deontic Power ในอะไรสักอย่าง ก็จะนำไปสู่ การกระทำของมนุษย์ที่ไม่ขึ้นต่อความปรารถนาและความต้องการของตนเอง เช่น ถ้ายอมรับว่า รถคันนี้เป็นของเพื่อนบ้านก็หมายความว่า คนที่ไม่ใช่เจ้าของ จะไปเอามาใช้โดยไม่ได้รับอนุญาตจากเพื่อนบ้านไม่ได้ แม้จะอยากใช้มันก็ตาม (แม้จะเห็นค่าตัวว่าเขาจอดรถไว้เฉย ๆ โดยไม่ได้ใช้ และตนมีความจำเป็นต้องใช้) กระทั่งเมื่อคนที่อยากใช้รถตัดสินใจขโมยรถยนต์คันดังกล่าว โจรขโมยรถก็ ตระหนักว่าตนกำลังละเมิดสิทธิของเจ้าของรถเขาอยู่ ที่จริงอาชีพขโมยจะหมด ความหมายถ้าไม่มีความเชื่อเรื่องการดำรงอยู่ของสิทธิในทรัพย์สินส่วนบุคคล เพราะเมื่อขโมยทำหน้าที่ขโมย คือนำสิ่งของซึ่งเป็นทรัพย์สินของบุคคลอื่นมา เป็นของตน ก็เท่ากับกำลังยืนยันความสำคัญของสถาบันทรัพย์สินส่วนบุคคล

แต่ทั้งหมดนี้เกี่ยวอะไรกับสันติสนทนา?

อาจกล่าวได้ว่า เท่าที่สนใจสันติสนทนากัน มักครอบคลุมประเด็นต่าง ๆ เช่น สนทนาถูกฝ่ายหรือไม่? ผู้มีส่วนได้เสียมาครบบนโต๊ะสนทนาแล้วหรือยัง? ประเด็นต่าง ๆ ที่จะพูดคุยนั้นมีเรื่องใดบ้าง? ต้องหยุดยั้งก่อนจึงจะพูดคุยหรือ การหยุดยั้งเป็นเงื่อนไขข้อหนึ่งของการพูดคุยกันแน่?¹⁷ ใครควรเป็น “ตัวกลาง” ในการจัดสันติสนทนา? จะดำเนินขั้นตอนสันติสนทนาอย่างไร? ฝ่ายต่าง ๆ ใน สังคมจะหนุนช่วยกระบวนการสันติภาพที่มีสันติสนทนาเป็นส่วนหนึ่งอย่างไร? จะเผชิญกับฝ่ายที่จะทำให้กระบวนการสันติภาพอ่อนแอเสียหาย (Spoilers) ได้อย่างไร ปัญหาอยู่ที่ว่า ทั้งหมดนี้พิจารณาว่า สันติสนทนาทำอะไร? และ ทำอย่างไร? โดยอาจยังมีได้ตรึงตรงอย่างระมัดระวังเลยว่า สันติสนทนานั้น เป็นอะไร?

¹⁷ เซนที่เกิดขึ้นระหว่างรัฐบาลไนจีเรียกับขบวนการปลดปล่อยแห่งสามเหลี่ยมไนเจอร์ หรือ MEND-Movement for the Emancipation of the Niger Delta เมื่อเดือนมกราคม 2010 โปรดพิจารณา Luc Chounet-Cambas, *Negotiating ceasefires: Dilemmas & options for mediators* (Geneva: Centre for Humanitarian Dialogue, 2011)

ข้าพเจ้าคิดว่า แนวคิดของ Searle อาจช่วยให้ตระหนักถึงเงื่อนไขที่เพียงพออันจะเปลี่ยนการสนทนาธรรมดาให้กลายเป็นสันติสนทนา หมายความว่า การที่การสนทนา(กระตาศ) จะกลายเป็นสันติสนทนา (ธนบัตร) ได้ นั้นหมายความว่า การที่ต้องเริ่มต้นจากการกำหนดว่า มีการพูดคุยบางอย่างเป็นสันติสนทนา แต่การกำหนดเช่นนั้นจะเป็นไปได้ก็ต้องมีเจตนาตระหนักรับรู้ร่วมว่าการพูดคุย “นี้” เป็นสันติสนทนาไม่ใช่การสนทนาทั่วไป ซึ่งจะส่งผลให้การสนทนานั้นมีอำนาจบางอย่างในฐานะสันติสนทนา เช่น ทำให้คนที่อยู่ในสันติสนทนานั้นทำหน้าที่ของตนได้โดยชอบ เหมือนกรณีที่กระตาศซึ่งกลายเป็นธนบัตรใช้ชำระหนี้ในสังคมได้ตามกฎหมาย และเมื่อการสนทนานั้นมีอำนาจ (Deontic Power) แล้วก็สร้างพันธะผูกพันทางสังคมให้การกระทำของผู้เกี่ยวข้องเป็นไปด้วยเหตุผลที่อำนาจภาวะปริพัตถนั้นตราขึ้น เช่น เพราะฝ่ายผู้ก่อการเข้ามาอยู่ในกระบวนการสันติภาพเพื่อทำหน้าที่เป็นคู่สนทนาในสันติสนทนา จึงไม่ต้องถูกจับกุมคุมขังทั้งที่ฝ่ายบ้านเมืองอาจมีความปรารถนาจะใช้กฎหมายจับกุมพวกเขาก็ตาม นี่ก็คล้ายกับการที่มีคนเดินเข้าไปซื้อสินค้าในร้าน คนขายอาจไม่ชอบหน้าคนซื้อคนนั้นไม่ว่าจะด้วยอคติชุดใดก็ตาม แต่เพราะเขามีเงินพอจะซื้อสินค้าชิ้นนั้น ผู้ขายก็ “จำใจ” ขายให้ทั้งที่ตนไม่ปรารถนาจะขายให้เขาเลย (Desire Independent Reason)

ถ้าเงื่อนไขทั้ง 4 ประการนี้ปรากฏ การสนทนา “ธรรมดา” ก็จะแปรสภาพเป็น “สันติสนทนา” ได้เหมือนต้องมนตร์

แต่เงื่อนไขทั้ง 4 ประการนี้มีคำถามตามมาอีกหลายข้อ เช่น ใครหรืออะไรทำหน้าที่กำหนดให้การสนทนาธรรมดากลายเป็นสันติสนทนา? รัฐบาล รัฐ สังคม หรือประชาสังคม หรือทุกฝ่ายร่วมกัน? การสร้างความตระหนักรับรู้ร่วมกันว่าการสนทนานี้เป็นสันติสนทนาเกิดขึ้นได้อย่างไร? ต้องใช้อะไร? และใครเป็นคนทำ? ถ้าบางฝ่ายทำหน้าที่นี้จะทำให้สันติสนทนาเข้มแข็งหรืออ่อนแออย่างไร? ถ้าพลังการตระหนักรู้เพียงพอหรือไม่ที่จะทำให้สันติสนทนามีอำนาจเหมือนเปลี่ยนกระตาศเป็นเงินตราโดยเฉพาะเมื่อการตระหนักรู้ดังกล่าวเกิดขึ้นในบริบทความขัดแย้งที่ถึงตายอันมีกฎหมายเกี่ยวกับความมั่นคงควบคุมอยู่? และดังนั้นสันติสนทนาจะสามารถทำให้กระบวนการสันติภาพกลายเป็นสภาวะ

ยกเว้นเพื่อให้ฝ่ายต่าง ๆ ได้เข้าร่วมสนทนาโดยไม่ถูกคุกคามโดยอำนาจตามกฎหมายที่ดำรงอยู่ได้เพียงไร?

บางทีจะตอบคำถามเหล่านี้ได้อาจต้องย้อนกลับไปที่วิชาวิทยาการสื่อสาร และตั้งคำถามว่า วิทยาการสื่อสารโดยเฉพาะสันติวารสารศาสตร์มีเวทย์มนตร์จะทำอะไรได้บ้างเพื่อเปลี่ยนการสนทนาเป็นสันติสนทนาเหมือนเปลี่ยนกระดาศธรรมดาเป็นเงินตรา?

มนตรา

กระดาศกลายเป็นเงินตราได้ด้วยมนตราทางสังคม ข้าพเจ้าคิดว่าเพื่อเปลี่ยนการสนทนาให้กลายเป็นสันติสนทนา วิทยาการสื่อสารอาจต้องทำหน้าที่เสกเป่านี้ แต่มนตราของวิทยาการสื่อสารน่าจะประกอบด้วยสิ่งสำคัญ 3 ส่วนคือ ความมั่นใจว่าวิชาการของตนมีฤทธิ์สามารถเปลี่ยนการสนทนาให้กลายเป็นสันติสนทนาได้ ความสามารถในการสร้างความตระหนักรู้ให้ผู้คนรอบด้านเห็นว่าสันติสนทนาเป็นเรื่องจำเป็นต่อกระบวนการสันติภาพ เพราะการใช้ความรุนแรงตั้งแต่จะก่อความเสียหายให้กับผู้คน สังคม และรัฐไม่มีที่สิ้นสุด และการสถาปนาความชอบธรรมให้กับสันติสนทนาเพื่อให้ตัวสันตสนทนานั้นเองทรงอำนาจไม่ใช่เพียงเป็นการสนทนาธรรมดา

วิทยาการสื่อสารเพื่อสันติภาพจะมีมนตราเปลี่ยนการสนทนาให้กลายเป็นสันติสนทนาได้ก็ด้วยตระหนักในภารกิจของตนว่าเป็นงานทางวิชาการที่ก้าวข้ามปัจจัยเฉพาะหน้าชนิดที่เห็นผลปฏิบัติแต่เพียงอนาคตระยะสั้นไปสู่ความเข้าใจว่านอกจากเรื่องเฉพาะหน้าแล้ว งานเช่นนี้เป็นงานความรู้เพื่อขับเคลื่อนสังคมในเชิงสถาบันและปฏิบัติการ ซึ่งเป็นไปไม่ได้หากขาดความรู้และความเข้าใจในอัจฉริยะแห่งสันติสนทนา ไม่ต่างจากการเดินทางจากภาพฝันของศาสดา ผ่านความคิดของนักปรัชญา ข้อเสนอของรัฐบุรุษ จนกลายมาเป็นสถาบันและปฏิบัติการของโลกเพื่อสถาปนาสันติภาพให้เกิดขึ้น และทำหน้าที่ป้องกันมิให้ความขัดแย้งลุกลามกลายเป็นความรุนแรงที่ทำร้ายผู้คนและโลกมากไปกว่านี้